

Rīgā

11.03.2021. Nr. LPA 1.8.-7

Ministru prezidentam Krišjānim Kariņam

Finanšu ministram Jānim Reiram

Kopijai:
Finanšu ministrijas Eiropas Savienības fondu
stratēģijas departamenta direktoram
Edgaram Šadrim

Priekšlikumi un iebildumi par ANM plāna projektu

Biedrība “Latvijas Pilsoniskā alianse” (turpmāk – LPA) ir iepazinusies ar Finanšu ministrijas sagatavoto Latvijas Atjaunošanas un noturības plānu (turpmāk - ANM plāns), un sniedz atzinumu.

Vīrusa Covid-19 pandēmija ir radījusi veselības krīzi, taču būtiski, lai tā neradītu arī ekonomisko un sociālo krīzi, kura jau ir ļoti tuvu. Ekonomiskās un sociālās krīzes novēršanai būtiska loma ir reformām un konkrētu atbalsta instrumentu ieviešanai, balstoties uz ieinteresēto pušu (darba devēji un darba ņēmēji, komersanti, patērētāji, biedrības un nodibinājumi, finanšu iestādes, politikas veidotāji, u.c.) savstarpējo ietekmi un sadarbību. Tādēļ nepieciešami mūsdienīgi risinājumi sociālās krīzes novēršanai, tai skaitā ieguldījumi cilvēkkapitālā, kas ir būtisks noturības priekšnosacījums un tautsaimniecības attīstības faktors.

LPA ieskatā, ANM plāns radīts kā atveseļošanās plāns, bet **iztrūkst noturības daļa**, tai skaitā:

- **krīzes vadības sistēmas izveide** un ieviešana, kas paredz arī regulārus treniņus, kā iestādēm (publiskās un biznesa) un pilsoniskajai sabiedrībai rīkoties un sadarboties krīzes gadījumos;
- mehānismus sabiedrības **pašorganizēšanās stiprināšanai un sociālās noturības veidošanai**.

LPA ieskatā, ANM plāns būtu veidojams **saskaņā ar politikas plānošanas dokumentiem**, it īpaši ar Nacionālo attīstības plānu. Vēršam uzmanību, ka Saeimai apstiprinot Nacionālo attīstības plānu 2021 – 2027.gadam, tika pievienoti vairāki nosacījumi, kas jāņem vērā vīrusa Covid-19 krīzes pārvarēšanai, tai skaitā tika atzīmēts, “ka pandēmijas apturēšanai un tās izraisītās krīzes pārvarēšanai tiks izmantoti būtiski papildu resursi un to izmantošanas plānošanā īstermiņa skatījumam (sociālā un ekonomikas saglabāšanas komponente) jābūt saistītam ar NAP2027 stratēģisko mērķu un rīcības virzienu (sociālekonomiskās attīstības komponente) ievērošanu”, tāpat Saeima “atzinīgi novērtē pilsoniskās sabiedrības un privātā sektora apņēmību un izlēmīgo rīcību, nesavtīgi sniedzot atbalstu citiem iedzīvotājiem, pašvaldībām un valstij vīrusa Covid-19 izraisītās krīzes laikā. Atjaunojot Latvijas tautsaimniecību kvalitatīvi jaunā pakāpē, šī sadarbības spēja attīstāma ar atbalsta programmām pilsoniskās sabiedrības stiprināšanai, pilsonisko iniciatīvu un brīvprātīgā darba veicināšanu un

nosakot dialogam ar pilsonisko sabiedrību līdzvērtīgu pieeju - sociālo dialogu visos lēmumu pieņemšanas posmos, tādējādi stiprinot demokrātiju, palielinot iedzīvotāju savstarpējo uzticēšanos un uzticēšanos valstij”.

ANM plānā **saskatāma nevienlīdzīga attieksme pret dažādiem sektoriem un tautsaimniecības dalībniekiem**, tas ir, plāna ietvarā finansējuma saņēmēji vai iesaistītās personas aktivitātēs ir business un publiskais sektors, taču netiek ietverts būtisks sektors Latvijā – biedrības un nodibinājumi, kas ir būtiski nozīmīgs krīžu, tai skaitā sociāla rakstura, novēršanas jomā. Jāmin, ka biedrību un nodibinājumu nozīmīgā loma krīžu novēršanā ir uzsvērtā Valsts aizsardzības koncepcijas¹ 3.2.5. punktā. Aicinām nodrošinot vienādu pieeju resursiem visām iesaistītajām pusēm, tai skaitā pieeju investīcijām biedrībām un nodibinājumiem, tai skaitā sociālo pakalpojumu paplašināšanai un paredzēt biedrībām un nodibinājumiem pieejamos resursus vismaz 2 % no ANM plāna kopējā finansējuma.

ANM plānā iekļautie **digitalizācijas procesi** lielā mērā attiecas arī uz biedrībām un nodibinājumiem – gan kā pašiem tautsaimniecības dalībniekiem, kuriem jāpielāgojas mainīgajiem apstākļiem, tai skaitā digitalizējot to sniegtos pakalpojumus un radot inovatīvu risinājumus, gan arī, kā uz darba tirgus dalībniekiem. Tāpat nevalstiskajam sektoram ir un nākotnē būs būtiska loma digitālās jeb kiber vides risku novēršanā, kas saistīts ar nevienlīdzības pieaugumu dēļ digitālo prasmju disbalansa sabiedrībā, piemēram, vecuma, ienākumu un reģionālo atšķirību dēļ un dezinformācijas mazināšanā. Nevalstiskais sektors ir ļoti svarīgs partneris publiskajai pārvaldei sabiedrības informēšanā un izglītošanā, kas ir arī neatsverams partneris digitālo prasmju apguvē, lai sasniegtu dažādas sabiedrības grupas, ko valsts iestādes nespēs dažādu apstākļu dēļ.

Iebilstam pret ANM plāna redakciju, neiekļaujot tajā risinājumus sociālajai drošībai, mūsdienīgus risinājumus ekonomiskās krīzes novēršanai un attīstībai, ņemot vērā iniciatīvas par reālām vajadzībām no sabiedrības, un tās pašas spēju iesaistīties problēmu identificēšanā un risināšanā, kas uzlabotu sociālo situāciju un tautsaimniecības attīstību, veidojot labvēlīgu vidi dzīvošanai, uzņēmējdarbībai un ekonomikas attīstībai, kā arī neparedzot reformas, kas saistās ar pilsonisko dialogu starp iedzīvotājiem un publisko pārvaldi (sagatavotā priekšlikumu prezentācija pieejama šeit: <https://nvo.lv/uploads/atjaunosanasfonds.pdf>). Tādēļ aicinām ANM plānā ietvert papildus investīcijas, kas atbilst virzieniem “Likuma vara”, “Ekonomikas transformācija” un “Nevienlīdzības mazināšana”. Tas ir, veikt **reformu interešu pārstāvniecībā**, iekļaujot dialogā ar lēmumu pieņēmējiem visas sociālās grupas, it īpaši mazaizsargātās, kā arī veikt investīcijas pētnieciskajā žurnālistikā un pilsoniskās kontroles projektos un organizācijās, kuras nodrošinātu sabiedrības kontroli par publisko resursu godprātīgu izmantošanu. Tādēļ aicinām ANM plānā iekļaut sekojošas aktivitātes:

Atbalsta programma Latvijas biedrību un nodibinājumu spēcīnāšanai krīzes/pēckrīzes apstākļos (ANM finansējuma garantētā daļa: 8 000 000 euro). Ne mazāk būtisku inovāciju un kapacitātes stiprināšanai uzņēmējdarbības vides uzlabošanā, ir ieguldījums cilvēkresursos un atbalstam biedrību un nodibinājumu sektorā. Turpmākajos gados būs nepieciešamas būtiskas investīcijas biedrību un nodibinājumu sektora stimulēšanai, lai tās spētu kvalitatīvi veikt savu

¹ Saeimas 2020. gada 24. septembra paziņojums "Par Valsts aizsardzības koncepcijas apstiprināšanu".
<https://likumi.lv/ta/id/317591>

darbu sociālās drošības, cilvēktiesību, jauniešu, pilsoniskās sabiedrības attīstības, izglītības, veselības veicināšanas, diasporas un citās jomās, kā arī tajā iesaistīt vairāk iedzīvotājus. Esošie un plānotie finanšu resursi nebūs pietiekami.

Jauni pamati pilsoniskajam dialogam (ANM finansējuma garantētā daļa: 2 000 000 euro). ANM plāns paredz virkni reformu, taču par spīti tam, ka Latvijā biedrības un nodibinājumi darbojas daudzās jomās, tās ir maz iesaistītas valstī notiekošo reformu plānošanā un īstenošanā. Nepieciešams izveidot ilgtspējīgu risinājumu tam, lai biedrības un nodibinājumi būtu plašākas iespējas sniegt kvalitatīvus padomus valdībai, tai skaitā, līdzvērtīgā apmērā ar sociālajiem partneriem. Esošie sabiedrības līdzdalības formāti Latvijā nespēj pilnvērtīgi nodrošināt to sabiedrības grupu interešu pārstāvniecību lēmumu pieņemšanas procesā, kam tā ir nepieciešama visvairāk. Latvijā pielietotais trīspusējais sociālais dialogs neatbilst mūsdienu un nākotnes nodarbinātības un iesaistes jaunajām formām un sociālo spēlētāju daudzveidībai, tādēļ ir jāveic reformas pilsoniskā dialoga ieviešanā, lai nodrošinātu mūsdienīgu, dialogu sociāli ekonomiskos jautājumos un līdzdalību visos līmeņos un lēmumu pieņemšanas posmos nefragmentējot sociālos partnerus no pilsoniskās sabiedrības, jo ir skaidrs, ka ar jaunām pasaules tendencēm neizbēgami šīs jomas saplūdis, proti, uzņēmumi iesaistās pilsoniskai sabiedrībai aktuālu jautājumu norisēs. ANM plānā ietvertās reformas nav iespējamās bez reformām pilsoniskajā dialogā. ES Kohēzijas fondi Latvijai nebūs pieejami tuvāko gadu laikā, bet ANM plāns ļautu pienācīgu pilsonisko dialogu uzsākt jau šī gada beigās/nākamā gada sākumā.

Atbalsta programma sabiedrības interešu uzraugiem (ANM finansējuma garantētā daļa: 1 000 000 euro). Turpmākajos gados paredzēts būtiski spēcīnāt tiesībsargājošās iestādes, taču Latvijas biedrību un nodibinājumu sektorā ir ļoti maz organizāciju, kurām ir kapacitāte veikt sabiedrisko monitoringu par valsts un ES līdzekļu godprātīgu izmantošanu, korupcijas riskiem, problēmām tiesu vai prokuratūras darbā, ēnu ekonomikas izpausmēm, negodīgiem iepirkumiem u.tml. Līdz ar būtiskiem papildus finanšu ieguldījumiem, tai skaitā ANM plāna īstenošanā, ir nepieciešams stiprināt sabiedrisko monitoringu, lai novērstu šaubas par publiskā finansējuma negodīgu izlietojumu.

Atbalsta programma sociālās drošības jomas organizācijām (ANM finansējuma garantētā daļa: 2 000 000 euro). Starp Latvijas biedrībām un nodibinājumiem ir ļoti maz tādu organizāciju, kuras spētu pārstāvēt Latvijas maznodrošinātos, kā arī sociālajā dialogā nepārstāvētās grupas (piemēram, pašnodarbinātos, autoratlīdzību saņēmējus), kuriem jebkura krīzes radīta nestabilitāte var kļūt par nepārvaramu, tai skaitā sociālu, problēmu. Lai nodrošinātu dažādu, īpaši mazaizsargātu, marģinalizētu sabiedrības grupu interešu pārstāvniecību lēmumu pieņemšanas procesā visos līmeņos, jāveic reformas līdzdalības un lēmumu pieņemšanas procesos, nodrošinot iespēju pārstāvēt maznodrošinātos un sociālajā dialogā nepārstāvētās grupas, lai mazinātu nevienlīdzību Latvijā. ANM plānā ietvertās reformas nav iespējamās bez reformām maznodrošināto personu un dažādu nodarbinātību formu personu dialogā ar publisko varu.

Direktore

(paraksts*)

Kristīne Zonberga

* Dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu

K.Zonberga
A.Zaļūksnis
24245580
Kristine@nvo.lv
Artis@nvo.lv